

Michał Mraczek

Oczekiwania wiernych wobec księdza w świetle współczesnych badań pastoralnych i socjologicznych

Wrocławski Przegląd Teologiczny 25/1, 119-130

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. MICHAŁ MRACZEK

OCZEKIWANIA WIERNYCH WOBEC KSIĘDZA W ŚWIETLE WSPÓŁCZESNYCH BADAŃ PASTORALNYCH I SOCJOLOGICZNYCH

Obraz kapłana to temat ważny w dzisiejszym społeczeństwie¹. Jest to widoczne w wielu obszarach życia. Złożone przemiany społeczne zachodzące w polskim społeczeństwie (strukturalne, a także kulturowe) wpływają na zmianę zarówno obrazu księdza w oczach wiernych, jak i pozycji oraz roli Kościoła w Polsce². Trzeba w tym miejscu pamiętać, że rok 1989 był znaczący w historii naszego kraju. Po prawie pięćdziesięciu latach komunizmu weszliśmy na drogę demokracji. Towarzyszyły temu i nadal towarzyszą przemiany w sferze gospodarczej i politycznej. Nie inaczej dzieje się w sferze kulturowej i społecznej³. W okresie komunizmu Kościół katolicki wzrósł w siłę, wypracował sobie duży wpływ na naród i zyskał uznanie w licznych środowiskach. Znaczna część społeczeństwa była przekonana do doktryny społecznej Kościoła i systemu wartości, który był łączony z wartościami narodowymi. Wpływy Kościoła były obecne we wszystkich grupach społecznych. Kościół w tym okresie był przestrzenią wolności⁴. Po roku 1989 Polacy rozpoczęli budowanie nowego ładu społecznego i moralnego. Naród zaczął się integrować wokół odnowionych wartości i nowych autorytetów. Te przemiany nie pozostały bez wpływu na życie religijne obywateli, na uczestnictwo Kościoła w życiu publicznym, na pozycję Kościoła w społeczeństwie, jak również na autorytet i obraz duchowieństwa⁵.

¹ Por. W. ŚWIĄTKIEWICZ, *Portret księdza*, [w:] *Kościół katolicki na początku trzeciego tysiąclecia w opiniach Polaków*, red. W. ZDANIEWICZ, S.H. ZARĘBA, Warszawa 2004, s. 107.

² J. MARIANŃSKI, *Emigracja z Kościoła*, Lublin 2008, s. 391.

³ K. PAWLINA, *Kandydaci do kapłaństwa trzeciego tysiąclecia*, Warszawa 2002, s. 5.

⁴ J. MARIANŃSKI, dz. cyt., s. 395.

⁵ J. BANIAK, *Zaangażowanie społeczne i polityczne Kościoła i księży w Polsce w wyobrażeniach katolików*, „Społeczeństwo i Kościół” (2005), nr 2, s. 107–109.

Jest to szczególnie widoczne w obrębie pokolenia, które nie żyło już w czasach komunizmu, a które dorastało w Polsce po roku 1989.

W niniejszym artykule będziemy starali się przedstawić, jakie są dzisiejsze oczekiwania wiernych wobec kapłana. Nieustanne przemiany społeczne w Polsce wpływają bowiem na to, jak kształtują się obecnie relacje kapłan–wierny. Analizując to zagadnienie, będziemy chcieli wskazać, jakie cechy i postawy są szczególnie pożądane u księdza. Będziemy starali się odpowiedzieć na pytanie, jaki powinien być idealny kapłan, którego szukają i oczekują ludzie. Będą to informacje przydatne zwłaszcza w perspektywie formacji dzisiejszych kandydatów do kapłaństwa.

Zarys teologii relacji kapłan–wierni

Należy pamiętać, że kapłaństwo jest nie do pomyślenia bez wspólnoty Kościoła i to z dwóch względów. Po pierwsze, jest rzeczą niemożliwą zostać księdzem, nie należąc do Kościoła, bez sakramentów wtajemniczenia. Przecież to właśnie spośród wierzących wybierani są mężczyźni, którzy mają pełnić posługę kapłańską w stopniu prezbiteratu. Po drugie, jest czymś oczywistym, że posługa kapłana dokonuje się właśnie w Kościele, we wspólnocie wierzących. Sakramentu święceń nie przyjmuje się dla siebie i własnych korzyści, ale dla wiernych, do których zostanie się posłanym⁶. Skoro więc kapłan jest ustanawiany spośród wierzących i właśnie dla nich, to jest czymś naturalnym, że ci, wśród których posługuje, również mają wobec niego swoje oczekiwania.

Papież Jan Paweł II w czasie jednej ze swoich pielgrzymek do Ojczyzny, w roku 1999, wskazał na kilka istotnych cech, którymi powinien się charakteryzować ksiądz. Przypominając o prawdzie, że „Bóg jest miłością”, wskazał, iż kapłan ma być niejako ikoną Serca Jezusowego. Serce Jezusa symbolizuje bliskość i miłość Boga do człowieka. Człowiek w spotkaniu z księdzem powinien odczuć, że jest kochany. Współczesny człowiek oczekuje od kapłana przede wszystkim serca. Aby to było możliwe, konieczne jest wyjście do człowieka, zbliżenie się do niego. Dziś bardziej niż kiedykolwiek ludzie oczekują od kapłana bliskości i służebnej, ojcowskiej pomocy. Potrzebna jest także wrażliwość na człowieka i jego sprawy⁷. Kapłan z jednej strony powinien być człowiekiem, który głosi Boga i czyni to całą swoją postawą, a z drugiej powinien być blisko ludzi i ich spraw. W życiu kapłana szczególnie istotna jest świętość jego życia, a także osobiste świadectwo, które może promieniować na otoczenie⁸. Ludzie chcą widzieć, czy kapłan rzeczywiście żyje tym, co sam głosi, a sakramenty, modlitwa, słowo Boże są dla niego naprawdę ważne.

⁶ R. PINDEL, *Kapłan – pasjonat i specjalista od kontaktu z Bogiem*, Kraków 2009, s. 93–94.

⁷ K. WONS, *Ksiądz rozmówiony w Chrystusie*, „Pastores” 4 (1999), nr 5, s. 158–159.

⁸ J. ŚLIWA, *Jakiego księdza potrzebujemy*, „Pastores” 1 (2001), nr 10, s. 9.

Wierni sami zauważają, czy ich duszpasterz żyje w bliskim kontakcie z Bogiem i jemu się powierza.

Kapłan w relacji do wiernych w świetle współczesnej teologii pastoralnej

Arcybiskup Józef Michalik, diagnozując stan Kościoła w Polsce, utrzymuje, że charakterystyczną cechą polskich kapłanów jest to, że są blisko ludzi i przebywają z nimi w stałym kontakcie. Pragnieniem zdecydowanej większości księży jest praca z ludźmi, a nie zamykanie się w kancelaryjnych czy biurowych strukturach⁹. Na pewno jest to obraz prawdziwy, szczególnie w porównaniu z sytuacją Kościoła w Europie Zachodniej. Gdyby sprowadzić posługiwanie kapłańskie przede wszystkim do spotkań oficjalnych, tylko na poziomie kancelaryjnym, oznaczałoby to bardzo je zubożyć. W ten sposób nie buduje się Kościoła, lecz raczej się go rujnuje, co bardzo szybko zauważają wierni.

Kapłan nie jest powołany, by uciekać od świata, tym samym negując jego wartość, ale w tym świecie ma swoją posługę realizować. Nie można jednak ponad posługę duszpasterską stawiać działalności charytatywnej, kulturalnej czy społecznej. Celem misji Kościoła, a tym samym posługi kapłańskiej, jest uobecnianie Boga w świecie, w rzeczywistości społecznej, w której żyjemy, oraz wskazanie ludziom drogi do Boga¹⁰. W takiej perspektywie nie dziwią słowa Benedykta XVI wypowiedziane w Warszawie w 2006 r. w czasie jego pielgrzymki do Polski: „Wierni oczekują od kapłanów tylko jednego, aby byli specjalistami od spotkania człowieka z Bogiem. Nie wymaga się od księdza, by był ekspertem w sprawach ekonomii, budownictwa czy polityki. Oczekuje się od niego, by był ekspertem w dziedzinie życia duchowego. [...] Wierni oczekują od niego, że będzie świadkiem odwiecznej mądrości płynącej z objawionego słowa”¹¹. Papież pokazuje bardzo wyraźnie, że dzisiejszy człowiek w kapłanie chce widzieć przewodnika i świadka wiary.

Oprócz silnej wiary, świadectwa i świętości życia wierni oczekują od swojego duszpasterza również cech typowo ludzkich. Oczekują księdza, którego można określić mianem ludzkiego. Spodziewają się w zachowaniu księdza wrażliwości, pokory, poświęcenia i dobroci. Dzisiejszy człowiek bardzo szybko zorientuje się, że ksiądz nie ma dla niego czasu. Braku zwykłej, ludzkiej wrażliwości nie przykryje się bowiem sutanną czy habitem. Siłą kapłana jest również jego „inność”, która wypływa ze stanu duchownego, a szczególnie życia w celibacie,

⁹ J. MICHALIK, *Raport o stanie wiary w Polsce*, Radom 2011, s. 69.

¹⁰ W. SKWORC, *Kapłan we współczesnym świecie*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, red. J. AUGUSTYN, Kraków 2011, s. 376.

¹¹ BENEDYKT XVI, *Kapłan – ekspertem w dziedzinie życia duchowego*, [w:] *Benedykt XVI w Polsce. „Trwajcie mocni w wierze”. Pierwsza pielgrzymka 25–28 maja 2006 roku*, red. I. DOJKA, M. LATASIEWICZ, Warszawa 2006, s. 19.

które tworzy wokół niego swoistą atmosferę *sacrum*. To dzięki niemu niejedyn człowiek otwiera swoje serce na Boga. Czyni to nie ze względu na nazwisko czy zdolności, ale ze względu na kapłański stan.

Dzisiejszy człowiek oczekuje również, że kapłan będzie pasterzem, a nie najemnikiem. Pasterz to człowiek, który potrafi ofiarować swoje życie i poświęcić je dla innych. Współczesne pragnienie kapłana, który będzie prawdziwym pasterzem, jest tym większe, im bardziej świat nie akceptuje dziś myśli o jakimkolwiek poświęceniu czy złożeniu ofiary¹². To, czy kapłan jest zdolny do ofiary, sprawdza się nie tylko wtedy, kiedy przy ołtarzu sprawuje Eucharystię, ale także wtedy, kiedy po Mszy Świętej od tego ołtarza odchodzi, zdejmując szaty liturgiczne i wychodzi poza prezbiterium, by zaangażować się w sprawy swych parafian. Dopiero wtedy wierni mogą sprawdzić, jaka jest rzeczywista ofiarność ich duszpasterza, czy jest on księdzem w teorii, czy również w praktyce.

Współczesny ksiądz musi zrozumieć, że istotą jego posługiwania jest „bycie dla innych”. W tym realizuje się bardzo konkretnie pasterskie posługiwanie. Wyrazem tego jest chociażby czas, który jest on gotowy poświęcić drugiemu człowiekowi, szczególnie młodemu. Oznaką tego jest również umiejętne towarzyszenie młodzieży, które nie powinno być ani „kumplostwem i poklepywaniem po ramieniu”, ani rodzajem poddaństwa. Przejawem miłości pasterskiej, której potrzebują dziś młodzi, jest również umiejętność słuchania¹³. Dotyczy to nie tylko ludzi młodych, ale także osób w każdym wieku. Wiernym potrzeba bowiem księdza, który słucha, a do tego nie ocenia, gdyż ocenianie należy do Boga¹⁴. Jeśli już kapłan ocenia, to czyni to tylko jako posłany przez Boga (bo przecież i na tym polega jego posługa).

Dzisiaj możemy mówić również o specyficznych oczekiwaniach wobec księdza zarówno ze strony kobiet, jak i mężczyzn. Obie te grupy oczekują ze strony kapłana pewnych szczególnych cech. Wynika to między innymi z różnic psychologicznych. Dla kobiety jest bowiem szczególnie ważne, by okazywano jej szacunek, by ksiądz po prostu przestrzegał zasad dobrego wychowania zarówno na poziomie słów, jak i gestów. Drugim ważnym oczekiwaniem kobiet jest to, by kapłan stawał się ojcem i bratem. Ta pierwsza relacja dotyczy głównie kobiet młodych, które w swoim życiu nie doświadczyły prawdziwego ojcostwa. Drugi typ relacji to więź osobowa szukająca prawdziwego dobra drugiego człowieka. Jest to swego rodzaju przyjaźń wolna od wszelkiej nieczystości, głęboko zakorzeniona w Bogu, niekiedy podparta jeszcze wspólną pracą. W obu wymienionych typach relacji, których poszukują kobiety w odniesieniu do kapłana, jest szczególnie ważne, by były one wolne od wszelkich dwuznaczności czy erotycznych podtekstów.

¹² A. CZAJA, *Szczerze o Kościele*, Kraków, 2014, s. 159–160.

¹³ R. SZYMKOWIAK, *Kapłan wśród młodych i trudnych*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, s. 459–462.

¹⁴ K. WONS, *Jakiego księdza...*, s. 31–33.

Wielu dzisiejszych mężczyzn również odczuwa tęsknotę za ojcem. Mężczyzna potrzebuje, by kapłan był dla niego przewodnikiem, który pokaże, jak wyjść z domu rodzinnego i żyć we współczesnym świecie. Okazuje się, że mężczyźni bardziej niż kobiety potrzebują kogoś, kto nauczyłby ich zmagać się z trudnościami oraz własnymi ograniczeniami i słabościami. Potrzebują oni ojca, który pokaże, na czym polega odpowiedzialność za siebie i za innych, oraz ukáže, czym jest poświęcenie, i uświadomi samoograniczenia. Stąd szczególnie mężczyźni oczekują od kapłana duchowego ojcostwa. Mężczyźni potrzebują również księdza, który nauczy ich, jak się modlić, który pomoże uporać się z własną potrzebą „pokazania się” i poskromić męskie „ego”.¹⁵

Badania socjologiczne dotyczące relacji kapłan–wierni

Do tej pory posługiwaliśmy się obserwacjami praktycznymi osób zajmujących się formacją kapłanów. Cennych informacji dostarczają badania socjologiczne, których wyniki przedstawimy, co pozwoli jednocześnie na uzyskanie z nieco innej perspektywy odpowiedzi na postawione wcześniej pytanie, jaki dzisiaj jest ideał księdza, czy może raczej, jaki powinien być model dzisiejszego duszpasterza¹⁶. Przytoczone dane pochodzące z różnych badań obejmują okres od 1969 do 2014 r., co pozwoli również dostrzec zachodzące ewentualne procesy zmian. Były to w znacznej mierze badania wycinkowe, ograniczające się do wybranych regionów lub grup, niekoniecznie pozwalające wprost na rozszerzenie wniosków na całą Polskę. Zaznaczaliśmy już wcześniej, że nie było takich kompleksowych badań, obejmujących cały polski Kościół. Niemniej jednak pozwalają one zorientować się w zachodzących tendencjach.

Wyniki badań, które w latach 1969 i 1979 przeprowadził W. Piwowarski w Puławach, już na początku pokazują dużą rozbieżność między oczekiwanymi cechami pozytywnymi w środowisku wiejskim i miejskim. W społecznościach wiejskich na pierwszym miejscu wymienia się takie cechy, jak: gorliwość o chwałę Bożą bądź o należyte prowadzenie parafii. W tym środowisku dobry ksiądz to taki, który dobrze organizuje uroczystości religijne, naucza prawd wiary, a przy tym z należytą starannością troszczy się o parafię w wymiarze gospodarczo-materialnym. A zatem dba o budynki bądź przeprowadza należne remonty. Podsumowując, dobry ksiądz na wsi to taki, który dobrze wywiązuje się ze swoich obowiązków urzędowych, wynikających z pełnionej funkcji. Na podstawie przytoczonych badań zupełnie inaczej te oczekiwania wyglądają w środowisku miejskim, co zostało ukazane na przykładzie Puław. We wszystkich badaniach przeprowadzonych w społecznościach miejskich na pierwszym

¹⁵ B. BIAŁEK, *Jakiego księdza potrzebują mężczyźni dzisiaj?*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, s. 547–551.

¹⁶ W. PIWOWARSKI, *Socjologia religii*, Lublin 1996, s. 158.

miejscu pojawiają się cechy typowo ludzkie. Tak więc w roku 1969 mieszkańcy Puław wskazali jako oczekiwane u kapłana następujące cechy: ludzkość – 49,8%, gorliwość – 42,5%, bezinteresowność – 23,4%, życie konsekwentne – 18,7%. W czasie ponownych badań przeprowadzonych w tym samym mieście, ale dziesięć lat później, w roku 1979, respondenci wskazywali na te same cechy, lecz zmieniła się ich procentowa proporcja. Mianowicie wymieniali oni kolejno takie cechy, jak: ludzkość – 56,5%, gorliwość – 36,3%, bezinteresowność – 10%, życie konsekwentne – 15%, oraz wykształcenie – 10,8%. Po dziesięciu latach możemy zauważyć większy odsetek respondentów wskazujących na „ludzkość” jako pożądaną cechę u kapłana, a tym samym zmniejszający się odsetek tych, którzy cenią „gorliwość”. Interesujące jest pojawienie się odpowiedzi „wykształcenie”, która również wskazuje na wzrost oczekiwań wobec kapłanów w sferze intelektualnej. Podkreślanie cech ludzkich i przyznanie im większej roli niż cechom religijnym w postulowanym modelu księdza nie oznacza jakiegoś procesu laicyzacji świadomości katolików czy zmniejszenia oczekiwań stawianych kapłanom. Można przyjąć, że wskazuje to raczej na potrzebę podbudowania autorytetu religijnego bądź urzędowego odpowiednimi przymiotami osobowymi. Dzięki nim może wzrosnąć wiarygodność kapłana jako sługi Chrystusa i Kościoła¹⁷. Potwierdzeniem tego może być chociażby stanowisko S. Dobrzańskiego, który zauważył, że to, jak konkretny kapłan jest dzisiaj oceniany, w dużej mierze zależy właśnie od jego cech osobistych i indywidualnych.

W roku 1996 Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego zapytał młodzież, jakie cechy najbardziej ceni w księżach. Wśród odpowiedzi największy odsetek – 28% – badanych uznało, że jest to dobry stosunek do wszystkich ludzi. 16,7% badanych stwierdziło, że jest to gorliwość w pełnieniu służby Bożej. Dopiero na dalszych miejscach wymieniono takie cechy, jak wykształcenie czy dostosowanie się do współczesności. W. Zdaniewicz, komentując wyniki tych badań, zauważył, że oczekiwania wobec księży nie są wygórowane, a młody człowiek najbardziej ceni w kapłanie „inteligencję ducha” i „inteligencję serca”, czyli takie cechy, których nie można łatwo sprawdzić w skali mikro. Młodzież będzie cenić zdolności duszpasterskie czy kaznodziejskie kapłana tylko pod warunkiem, że będzie on ludzki i wierzący.

W roku 2000 na terenie diecezji tarnowskiej przeprowadzono, na reprezentatywnej grupie respondentów, badania dotyczące postaw społeczno-religijnych mieszkańców. Nas szczególnie będzie interesować, jakie cechy kapłanów zostały wskazane jako pozytywne i pożądane. Odpowiedzi respondentów wyglądały następująco: 39,1% – otwartość na innych (otwartość, uczynność, dobroć, wyrozumiałość, życzliwość, poczucie humoru, przyjacielskość, dobre podejście do ludzi, poczucie sprawiedliwości, tolerancja), 21% – pracowitość i uczciwość (pracowitość, szczerłość, skromność, uczciwość, dyskrecja, prawdomówność),

¹⁷ Tamże, s. 158–160.

19% – pobożność (gorliwość w pełnieniu służby Bożej, pobożność, głęboka wiara, rozmodlenie), 18% – duszpasterska troska (dobry duszpasterz, dobry spowiednik, dobre kazania, praca z dziećmi i młodzieżą, troska o biednych i potrzebujących), 12,8% – gospodarność (dobry gospodarz, operatywność, dobry organizator, zaradność), 4,1% – wykształcenie i obycie towarzyskie (wiedza, wykształcenie, obycie, inteligencja, wysoka kultura osobista)¹⁸. Z łatwością możemy zauważyć, że w przytaczanych pozytywnych cechach kapłana dominują ludzkie nad typowo religijnymi, podobnie jak w przywoływanych dwóch wcześniejszych wynikach badań.

Z przedstawionymi powyżej wynikami korelują wyniki badań przeprowadzonych dwa lata później (2002) na terenie Nowego Sącza, który leży na terenie diecezji tarnowskiej. Najbardziej cenione i pożądane cechy u księdza to: 52,2% – dobry stosunek do ludzi, 41,6% – gorliwość w służbie Bożej, 36,4% – tolerancja i wyrozumiałość, 32,1% – osobista pobożność, 29,3% – dobre kazania, 21,2% – działalność charytatywna, 15,5% – dostosowanie się do współczesności, 14,8% – działalność społeczna, 10,8% – wykształcenie. Respondenci na pierwszym miejscu po raz kolejny wskazali cechy typowo ludzkie, dopiero na drugim pojawiły się cechy religijne.

W wywiadach przeprowadzonych w 2002 r. badanym postawiono również pytanie otwarte o to, co najbardziej cenią u duchownych, z którymi mają kontakt. Próba skategoryzowania udzielonych odpowiedzi pozwala stwierdzić, że respondenci najbardziej cenią osobiste przymioty charakteru, jak również postawy przyjmowane wobec innych. Odsetek takich poglądów kształtował się na poziomie 40,3%. W drugiej grupie znalazły się wypowiedzi odnoszące się do cech typowo religijnych, ale ich odsetek wynosił zaledwie 17,4%. Wyniki badań przeprowadzonych w Nowym Sączu są bardzo podobne do wyników uzyskanych na terenie całej diecezji tarnowskiej.

W roku 2005 podobne badania jak w diecezji tarnowskiej przeprowadzono na terenie archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej, gdzie również pytano o wizerunek duchownych w perspektywie oczekiwań wobec nich. Respondenci wymieniali takie cechy kapłana, jak: 15,3% – komunikatywny, otwarty, wyrozumiały, dobry doradca, 11,2% – życzliwy, serdeczny, dobry, przyjacielski, 10,2% – uczciwy, szczerzy, sprawiedliwy, godny zaufania, 5% – oddany parafii i jej mieszkańcom, 3,8% – religijny, ksiądz z powołania, 3,3% – dobry mówca, charyzmatyk, 2,7% – skromny, 2,8% – pogodny, z poczuciem humoru, sympatyczny, 1,7% – gospodarny, zaradny, oszczędny, dobry organizator, 1,7% – mądry, posiadający dużą wiedzę, 1,5% – kulturalny, grzeczny, uprzejmy i cierpliwy, 1,5% – sumienny, pracowity, 18,3% – inne odpowiedzi, 12,2% – brak odpowiedzi, a 8,8% – brak pozytywnych cech. Po raz kolejny widzimy dominację cech ogólnoludzkich nad typowo religijnymi. Ksiądz powinien być komunikatyw-

¹⁸ W. ZDANIEWICZ, T. ZEMBRZUSKI, *Postawy społeczno-religijne diecezjan tarnowskich*, Warszawa 2001, s. 154–155.

ny, gotowy doradzić, szczególnie w sytuacjach osobistych i skomplikowanych. Oczekuje się, że nie będzie on unikał kontaktów i nawet w sytuacjach trudnych będzie próbował zrozumieć motywy czyjegoś złego postępowania. Od księdza oczekuje się – mówiąc potocznie – że będzie dobry dla ludzi.

W roku szkolnym 2004/2005 w Ostrowi Mazowieckiej przeprowadzono badania wśród osiemnastolatków we wszystkich istniejących tam szkołach średnich. Dotyczyły one relacji do Boga, Kościoła i zasad, ale wśród pytań pojawiło się również to, w którym proszono o wskazanie zalet duchownych. W tym wypadku chodziło o duchownych, którzy są znani respondentom. Wśród zalet zostały wskazane takie jak: 43,9% – komunikatywność, otwartość, szczerowość, 21,4% – pomoc, godność, zaufanie, 21,2% – kultura osobista, sympatyczność, 14,2% – wiara, wierność Bogu i powołaniu, 7,2% – wiedza, mądrość, inteligencja, doświadczenie, 7% – bezinteresowność, uczciwość, odpowiedzialność, 6,5% – pracowitość, aktywność, 2,8% – z troską o dobro kościoła, parafii, 3,1% – inne. 5% stwierdziło, że nie ma kontaktu z księdzem, 3,8% – że nie ma takich cech, i 1,7% – trudno powiedzieć. Dla przebadanych osiemnastolatków najważniejsze okazały się cechy osobowościowe kapłana. Zdolności komunikacyjne, otwartość, zdolność do wchodzenia w relacje czy brak barier w kontaktach bezpośrednich okazały się ważniejsze niż cechy typowo religijne.

Interesujące badania socjologiczne dotyczące religii i Kościoła rzymskokatolickiego przeprowadził J. Baniak wśród młodzieży szkół średnich i studentów w latach 2008 i 2011. Znajdziemy tam również interesujące nas zagadnienie. Respondenci zostali bowiem poproszeni o wskazanie zalet (cech pozytywnych), którymi powinien się charakteryzować kapłan, oraz działań, które powinien podejmować w swojej posłudze kapłańskiej w parafii i wśród lokalnej społeczności. Istotną zmianą w stosunku do wcześniejszych badań, które zostały już tutaj zaprezentowane, jest fakt, że pojawia się w nich przewaga cech osobowościowych i zawodowych o profilu religijno-kościelnym. Preferuje je 72,1% badanych. Cechy o charakterze świeckim docenia 65,9% respondentów.

Wśród zalet osobowościowych i zawodowych księdza parafialnego o profilu religijnym zostały wskazane przez respondentów: 86,7% – powołanie od Boga, 85,3% – głęboka wiara w Boga, 80,6% – modlitwa własna, 78,3% – moralność własna, 77,3% – troska o wiarę innych, 75,2% – pobożność własna, 74,9% – troska o parafię, 71,9% – troska o kult w parafii, 71,6% – troska o kościół parafialny, 71,5% – troska o katechezę w szkole, 71,5% – zaufanie Bogu, 71% – umiłowanie Kościoła, 66,1% – troska o moralność innych, 64% – głoszenie dobrych kazań. Szczególną uwagę pośród przytoczonych odpowiedzi zwraca konieczność powołania od Boga. Bez tego powołania liczna grupa respondentów nie wyobraża sobie autentycznego kapłaństwa. Bardzo duży odsetek procentowy wskazanych cech dotyczących wiary, po-

bożności i moralności kapłana ukazuje, że coraz bardziej od księdza oczekuje się wyraźnego świadectwa pozostawania w bliskiej i ścisłej relacji z Bogiem. Badania wykazały, że wspomniane religijne cechy, działania i zachowania kapłanów są bardzo ważnym składnikiem modelu księdza postulowanego przez respondentów.

Drugą grupę zalet osobowościowych i działań księży stanowią te o profilu świeckim. Badani wskazywali na następujące: 83% – apolityczność, 82,9% – szacunek dla ludzi, 79,3% – tolerancyjność, 78,3% – bezinteresowność, 73,9% – przystępność dla ludzi, 73,2% – uczciwość, 72,4% – brak nałogów, 69,2% – sprawiedliwość, 62,8% – wyczucie piękna, 62,4% – społecznikostwo, 59,8% – kultura osobista, 57,4% – łagodność, 54,8% – odwaga, 54,1% – inteligencja, 51% – radosne nastawienie, 50% – unikanie plotek, 49% – elokwencja. Te cechy w ocenie respondentów również powinny się znaleźć w modelu prawdziwego kapłana. Warto na pewno zwrócić uwagę na najwyższy odsetek odpowiedzi, które postulują apolityczność księdza. Podsumowując wyniki badań J. Baniaka, możemy dostrzec, że środowiskowy model kapłana postulowany przez respondentów jest spójny. Cechy religijne dominują w nim nad cechami ogólnoludzkimi. Respondenci przyznali, że niektórzy księża zbyt łatwo i szybko odsuwają się od swojej religijnej funkcji i laicyzują swoje kapłańskie posługiwanie. Efektem tego jest świecki styl życia, ubiór, zachowanie, nadmierne angażowanie się w sprawy z zakresu polityki czy gospodarki. Analizując przedstawione wyniki, widać wyraźnie, że respondenci oczekują od księdza, aby był specjalistą od spraw religijnych i duchowych.

W roku 2014 na terenie archidiecezji warszawskiej zostały przeprowadzone badania na reprezentatywnej liczbie osób powyżej 18. roku życia. Poproszono w nich respondentów między innymi o wybór trzech spośród ośmiu cech, które określają idealnego duszpasterza. Zebrane odpowiedzi pozwoliły na utworzenie rankingu najbardziej pożądanych i oczekiwanych cech u kapłana, które kształtowały się następująco: 59,3% – głęboka wiara, 32,8% – bezinteresowność, 26% – służebność, 17,7% – łatwość w komunikacji, 17,6% – empatia, 14% – profesjonalizm działania, 13% – bezpośredniość, 8,4% – zalety menedżerskie. Możemy zatem zauważyć, że oczekiwania wiernych archidiecezji warszawskiej wobec kapłana skupiają się wokół jego głębokiej wiary, działań ukierunkowanych na innych oraz na bezinteresownej życzliwości.

Podsumowanie

Badania, których wyniki zostały przedstawione, były przeprowadzone w różnym czasie i w różnych miejscach, nierzadko różniły się zastosowaną w nich metodą. Ale ich zestawienie daje pewien obraz tego, jakiego kapłana dzisiaj oczekują wierni. Szczególnie starsze badania, sprzed transformacji ustro-

jowej oraz te z przełomu wieków, bardzo mocno akcentują cechy ogólnoludzkie. Według nich dobry i oczekiwany ksiądz to taki, który będzie ludzki, otwarty, kulturalny, uczciwy, komunikatywny, oddany swoim parafianom. Wyniki ostatnich badań przeprowadzonych wśród młodzieży czy wśród wiernych archidiecezji warszawskiej pokazują nieco inny trend – dominacji cech religijnych nad ogólnoludzkimi. Akcent zostaje położony coraz bardziej na głęboką wiarę kapłana i jego życie duchowe. Trudno w tym miejscu stwierdzić, czy jest to tendencja dotycząca tylko badanych grup, czy jest to może szerszy trend. Takie nowe rozłożenie akcentów i preferencja cech religijnych nad świeckimi nie oznacza powrotu tendencji klerykalnych czy też lekceważenia cech naturalnych w osobowości księdza. Szczególnie wśród ludzi młodych może być ona przejawem pewnej tęsknoty i pragnienia za autentycznym kapłaństwem służebnym. U jego podstaw przecież powinny znajdować się religijne cechy. Można uważać to za wyraz oczekiwania ludzi młodych, by we współczesnym księdzu dominowały cechy religijne, które mają przeciwdziałać przyjmowaniu laickiego stylu życia przez kapłana¹⁹. Młodzi nie chcą w osobie księdza widzieć kolejnego kolegi, ale oczekują, że będzie dla nich autorytetem i przewodnikiem.

Niezależnie od tego, czy w wynikach badań dotyczących oczekiwanych cech księdza dominują ogólnoludzkie nad religijnymi, czy religijne nad ogólnoludzkimi, jest pewne, że tylko odpowiednia korelacja i uzupełnianie się cech z obu tych sfer jest gwarancją tego, że kapłan będzie dojrzały i w należyty sposób będzie mógł spełniać swoją posługę.

Słowa kluczowe: kapłan, obraz kapłana, duszpasterz, oczekiwania wobec księdza, cechy kapłana, formacja kapłańska

Current Expectations of the Faithful from Priests in the Context of Modern Pastoral and Sociological Studies

Summary

The paper is an attempt to present the current expectations of the faithful from priests.

John Paul II said that a priest should be an icon of Jesus' Heart. A priest should be a man who proclaims God, but at the same time is close to people and their issues. A priest may not run away from the modern world and in that very world he should lead people to God. Today's expectations from a priest are strong faith, witness to God and holiness of life, but also being "human".

¹⁹ J. BANIAK, *Religia katolicka...*, s. 400.

He should also be a real shepherd who offers and devotes his life to others, who has time for the faithful.

The sociological studies as presented comprise the years 1969–2014 and even though they are fragmental, they allow one to see trends as they occur. The oldest results of the studies stress to a greater extent general human features such as, for example: honesty, openness, communication skills and devotion to his faithful. The results of more modern research emphasize to a greater extent spiritual features of a priest such as, for example: piety, spiritual life, deep faith.

Irrespective of the fact of which features are emphasized more: universal human ones or spiritual, it is certain that only an appropriate combination of the features from both of these groups will allow a priest to be mature, serve the faithful effectively and meet their expectations.

Key words: priest, image of a priest, shepherd of souls, expectations towards a priest, features of a priest, priestly formation

BIBLIOGRAFIA

- BANIAK J., *Religia katolicka i Kościół rzymskokatolicki w opiniach młodzieży*, Kraków 2015.
- BANIAK J., *Zaangażowanie społeczne i polityczne Kościoła i księży w Polsce w wyobrażeniach katolików*, „Społeczeństwo i Kościół” (2005), nr 2, s. 107–154.
- BENEDYKT XVI, *Kapłan – ekspertem w dziedzinie życia duchowego*, [w:] *Benedykt XVI w Polsce. „Trwajcie mocni w wierze”. Pierwsza pielgrzymka 25–28 maja 2006 roku*, red. I. DOJKA, M. LATASIEWICZ, Warszawa 2006.
- BIAŁEK B., *Jakiego księdza potrzebują mężczyźni dzisiaj?*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, red. J. AUGUSTYN, Kraków 2011, s. 545–552.
- BONOWICZ W., *Być księdzem dzisiaj*, „Znak” (1997), nr 11, s. 210–216.
- CZAJA A., *Szczerze o Kościele*, Kraków 2014.
- DOBZRANOWSKI S., *Młodzież o kapłaństwie i kapłanach*, „Chrześcijanin w Świecie” 9 (1977), s. 95–110.
- MARIAŃSKI J., *Emigracja z Kościoła*, Lublin 2008.
- MICHALIK J., *Raport o stanie wiary w Polsce*, Radom 2011.
- NOWAK M., *Ksiądz w parafii*, „Znak” (1997), nr 11, s. 36–39.
- PAWLINA K., *Kandydaci do kapłaństwa trzeciego tysiąclecia*, Warszawa 2002.
- PINDEL R., *Kapłan – pasjonat i specjalista od kontaktu z Bogiem*, Kraków 2009.
- PIWOWARSKI W., *Socjologia religii*, Lublin 1996.
- Postawy społeczno-religijne mieszkańców archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej*, red. W. ZDANIEWICZ, S. ZARĘBA, Szczecin 2006.
- SKWORC W., *Kapłan we współczesnym świecie*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, red. J. AUGUSTYN, Kraków 2011, s. 369–378.

- SŁUP L., *Jakiego księdza potrzebują kobiety dzisiaj?*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, red. J. AUGUSTYN, Kraków 2011, s. 537–543.
- Socjologia życia parafialnego: wspólnota i instytucja*, red. S. ZARĘBA, S. WYSOCKI, Warszawa 2015.
- SZYMKOWIAK R., *Kapłan wśród młodych i trudnych*, [w:] *Sztuka bycia księdzem*, red. J. AUGUSTYN, Kraków 2011, s. 459–466.
- ŚLIWA J., *Jakiego księdza potrzebujemy*, „Pastores” 10 (2001), nr 1, s. 9–15.
- ŚWIĄTKIEWICZ W., *Portret księdza*, [w:] *Kościół katolicki na początku trzeciego tysiąclecia w opiniach Polaków*, red. W. ZDANIEWICZ, S.H. ZARĘBA, Warszawa 2004, s. 107–120.
- ŚWIĘS K., *Przemiany religijności miejskiej w czasie transformacji ustrojowej*, Lublin 2011.
- TUŁOWIECKI D., *Bez Boga, Kościoła i zasad?*, Kraków 2015.
- WONS K., *Jakiego księdza chcą ludzie?*, Kraków 2010.
- WONS K., *Ksiądz rozmilowany w Chrystusie*, „Pastores” 5 (1999), nr 4, s. 157–163.
- ZDANIEWICZ W., ZEMBRZUSKI T., *Postawy społeczno-religijne diecezjan tarnowskich*, Warszawa 2001.